

СТАНОВИЩЕ

от професор д-р Дончо Хрусанов

по конституционно дело № 11/ 2019 година

Уважаеми конституционни съдии,

представям ви моето виждане по поставените от пленума на Върховния административен съд въпроси във връзка с тълкуване на чл. 121, ал. 4 от Конституцията.

Всички съдебни актове ли представляват „ актове на правораздаването „ по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията?

Като въстъпление искам да отбележа, че не винаги у нас се прави разлика между „ правораздаване „ и „ правосъдие „. Дори самата Конституция не е прецизна, според мен, в това отношение.

„ Правораздаване „ е по-широкото понятие и накратко означава дейност по решаване на правен спор със сила на пресъдено нещо. Няма значение какъв орган осъществява тази дейност – съдебен или извънсъдебен. Извънсъдебните правораздавателни органи наричаме най-често юрисдикции и те решават голям брой от възникващите в страната правни спорове.

„ Правосъдие „ е по-тясното понятие и означава дейност по решаване на правен спор със сила на пресъдено нещо от съд.

Според чл. 118 от Конституцията правосъдието се осъществява в името на народа, но не е ясно защо според чл. 119 правораздаването се осъществява само от съдилища, не и от извънсъдебни органи.

В теорията никой не спори, че наказателните постановления, например, ако не са оспорени пред съд и са влезли в сила, също притежават сила на пресъдено нещо, макар да не са съдебни, но са правораздавателни актове.

Използването на двете понятия на конституционно ниво без въвеждане на разликата между тях води дори някои колеги от теорията до извода, че те са равнозначни, което според мен не е така.

В този смисъл дори Конституционният съд не е съвсем прав, когато в решение № 1 от 01.03.2012 г. по к. д. № 10/2011 г., цитирано в искането твърди, че правораздавателната дейност е предоставена на съдилищата и не може да бъде осъществявана без участието на съд.

Следователно изискването на чл. 121, ал. 4 от Конституцията актовете на правораздаването да се мотивират се отнася и до правораздавателните актове на извънсъдебните органи, решаващи правни спорове, не само до съдебните актове.

Първият въпрос е реторичен и като че ли не се нуждае от отговор. Самите колеги от Върховния административен съд отбелязват в тяхното искане, че съдилищата не само правораздават, но и извършват административна дейност, която не притежава такъв характер и постановяват актове, които нямат правораздавателен характер/ с. 15 от искането /. В това твърдение никой не се съмнява и то е ясно за всички. Явно не може да се твърди, че решението на председателя на районен съд по чл. 6, ал. 2 или по ал. 4 от Семейния кодекс е правораздавателен акт.

Така че отговорът на поставения въпрос е ясен – не всички съдебни актове представляват „ актове на правораздаването „ по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията. Всички актове, издавани от съдилищата, които не представляват актове по решаване на правен спор със сила на пресъдено нещо, не са правораздавателни актове.

Какви характеристики следва да притежава един съдебен акт, за да бъде категоризиран като акт на правораздаването по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията ?

Тъй като вече става дума за съдебен акт, т. е. за административно правосъдие, то представлява административно правораздаване, осъществявано от съда и притежаващо всички характерни белези на правораздавателната дейност въобще. Тези белези, доколкото на мен е известно, не се оспорват в теорията и са общоприети. Те са :

- правораздаването е дейност по решаване на правен спор,
- спорът стига до съда само чрез сезиране, а не служебно,
- разглеждането на спора става с участието на страните, при следване на състезателно производство,
- решаващият орган не е страна по спора,
- правораздавателният орган решава спора самостоятелно и независимо,
- актът, с който се решава спорът има сила на пресъдено нещо и
- правораздаването има процесуален характер/ 1 /.

Всеки съдебен акт, притежаващ посочените белези, е акт на правораздаване по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията.

Трябва да се подчертае, че тези белези, характерни за правораздаването, важат и за т.н. юрисдикции, които наред със съдилищата решават правни спорове. Вече отбелязах, че издаването на наказателни постановления представлява правораздаване, следователно при всяка наказателна юрисдикция, например ,те трябва да присъстват. Естествено, тъй като се касае за извънсъдебни органи, някои от тях не винаги можем да видим развити в цялост.

Кои съдебни актове не са актове на правораздаване по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията?

По мое виждане всеки съдебен акт, който не притежава едновременно всички белези на правораздаването не е правораздавателен. Така например ако се издава не за защита на накърнено материално право, а е акт на съдействие, ако няма две равнопоставени страни, ако не притежава сила на пресъдено нещо и т.н. Точно тогава той ще представлява акт на съдебна администрация, не и правораздавателен акт. Такъв акт няма да засяга чужда правна сфера, той в много случаи ще е едностранен – ще липсва спореща друга страна, тъй като липсва правен спор и др.

Отговорът обаче не винаги е лесен, тъй като съдебната администрация включва както безспорна, така и спорна юрисдикция. Отново трябва да търсим наличието на всички белези на правораздаването. Случаите са ясни и при тях като че ли съмнение, че актовете ѝ не са правораздавателни, не може да има.

Така ясно е, че допускането на осиновяване не е правораздавателен акт. Разрешаването да се извърши сделка от непълнолетен не е правораздавателен акт. Разрешението за сключване на брак от непълнолетен не е правораздавателен акт.

Валидни ли са „ актовете на правораздаването „ по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията, които не са мотивирани?

Намирам, че подобни актове не могат да се приемат за валидни. Наличието на мотиви е предпоставка за редовност на всяко съдебно решение, макар че самите мотиви не са част от решението. Не смятам, че решението без мотиви е нищожно – кога едно съдебно решение е нищожно вече е изяснено както в теорията, така и в практиката, и липсата на мотиви не е измежду тези случаи. Немотивираното съдебно

решение поражда своите последици и е само отменимо / 2 /.

Не бива обаче да се пропуска фактът, че всъщност всяко съдебно решение има две части, като мотивите са първата част, обуславяща втората – диспозитива. Затова винаги следва да присъстват и двете части на съдебното решение. Съдът първо следва да констатира съответното фактическо или правно положение и неговата съобразност с правото, като тази констатация сама по себе си не е нито пълен, нито окончателен юридически акт. Констатацията / мотивите / обаче обуславят втората част – диспозитива / 3 /. Трудно е да си представим диспозитив без предварителното обсъждане на претенциите и възраженията на двете страни, без обсъждане на представените доказателства, без обсъждане на свидетелските показания и т.н.

Поради всичко изложено дотук считам, че мотивите са задължителна част от съдебното решение, и точно поради това Конституцията иска всеки правораздавателен акт да бъде мотивиран. Тяхната липса обаче не прави решението нищожно, а само отменимо и „ покрива „ дефекта необоснованост / неправилност / на съдебното решение като касационно основание по чл. 209, т. 3 от АПК.

Допустимо ли е по смисъла на чл. 121, ал. 4 от Конституцията, в изрично посочени със закон случаи, излагането на мотиви към определени „ актове на правораздаването „ да бъде осъществено след подаването на жалба срещу постановия акт?

Мисля, че не е допустимо. Обратното би означавало официално, със закон, да се „ валидират „ порочни съдебни актове – както по-горе споменах, необосноваността/ неправилността / е едно от касационните основания по АПК. Текстът на чл. 121, ал. 4 по мое мнение е императивен и не дава възможност със закон да се предвиди противното – правораздавателни актове да не се мотивират. Редно е и е логично освен това диспозитива и мотивите на съдебно решение да

се обявяват едновременно.

Ако се допусне излагането на мотиви към определени актове на правораздаването да бъде извършвано едва след подаването на жалба срещу тях възниква и въпроса – как би била написана подобна жалба, когато мотивите на съда за оспорвания диспозитив не са известни на страната? Дали ще е възможно да се посочи касационното основание и да се обоснове, както АПК изисква? Само въз основа на диспозитива на решението? И какво би се променило в ситуацията след издаването на мотивите, когато жалбата е вече подадена – ще се допълва ли жалбата, как ще се развива процедурата и др.

Подобно предложение ми се струва най-малкото недобре обмислено.

1 – Къндева, Е., Административно правосъдие, София, 2006 г., „ Сибис „, с. 77.

2 – Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, София, 1994 г., УИ „ Св. Климент Охридски „, с. 308.

3 – Стайнов, П., Административно правосъдие, София, 1993 г., Изд. на БАН, с. 16.